

Генерал-пуковник КОЧА ПОПОВИЋ

ЗА ПРАВИЛНУ ОЦЕНУ ОСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ*

Народи Југославије су, под руководством Комунистичке партије, преко 4 године водили рат за своје национално и друштвено ослобођење. Они су у том рату победили. Још у току рата положили су темеље данашње нове, народне државе, у којој је власт у рукама радног народа, на челу с радничком класом, и створили су своју регуларну револуционарну армију. То је био јединствен пример у поробљеној Европи.

Већ због саме ове чињенице, наша ослободилачка борба заслужује да буде изучена и оцењена с гледишта марксизма-лењинизма. Тај задатак примили су на себе и извршили наши највиши партиски руководиоци.

Посебну важност има изучавање наших ратних искустава и оцена нашег ратовања с гледишта марксистичке науке о рату. И ту су основне поставке већ дали наши другови из ЦК КПЈ. Али још увек стоји пред нама задатак да се, на основу ових поставки, подробно обради богат историјски материјал. То је утолико потребније данас када, због чудовишне кампање Информбироа, та револуционарна искуства треба спасавати за међународни раднички покрет.

У писму ЦК СКП(б) од 4 маја прошле године дат је први, тако рећи званични, суд ЦК СКП(б) о нашој борби и у погледу њеног значаја за марксистичку науку о рату. Ова оцена долази, у писму, после констатације да „заслуге и успеси, рецимо, комунистичких партија Пољске, Чехословачке, Мађарске, Румуније, Бугарске, Албаније нису ништа мањи него заслуге и успеси југословенске компартије“ и да „француска и италијанска партија имају пред револуцијом не мање, него више заслуга од југословенске компартије“. Суд о нашој борби у погледу њеног значаја за марксистичку науку о рату исто је тако кратак и суверен као и оцена заслуга наше Партије. У прилог истине ваља додати да је исто толико необразложен, произвољан и погрешан. Он гласи:

„Нескромност југословенских руководилаца долази дотле, да они приписују себи чак и такве заслуге које им се никако не могу признати. Узмимо, на пример, питање војне науке. Југословенски руководиоци тврде да су они допунили марксистичку науку о рату новом теоријом, према којој се рат посматра као комбиновање акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака. Међутим, та такозвана теорија је стара као и свет, и, према томе, не значи ништа ново за марксистичку науку о рату. Као што је познато, бољшевици су примењивали комбиноване акције регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака у току целог периода грађанског рата у Русији (1917—1921), примењивали у много већим размерама него што је то рађено у Југославији. Па ипак,

* Чланак објављен у „Комунисту“ бр. 3 за 1949 год.

бољшевици никад нису говорили да су, примењујући тај метод војних акција, унели нешто ново у науку о рату. Они нису говорили ништа слично, јер је тај исти метод успешно примењивао много пре бољшевика, у рату против Наполеонових трупа у Русији 1812 године, фелдмаршал Кутузов. Па ипак, ни фелдмаршал Кутузов, примењујући тај метод, није претендовао на новаторство, јер су Шпанци пре фелдмаршала Кутузова, 1808 године, почели да примењују тај метод у рату против Наполеонових трупа („герилас“). Излази, према томе, да је оно што југословенски руководиоци сматрају новим у науци о рату, — у самој ствари старо, да броји 140 година старости, а оно што они себи приписују у заслугу, претставља у ствари заслугу Шпанаца“.

Ето то је, у кампањи Информбироа против наше Партије и наших народа, основни текст о месту наше ослободилачке борбе у односу на марксистичку науку о рату. (Овај суд о значају наше борбе је, уосталом, у супротности са ранијим вишемање пређутним оценама, садржаним у паролама ЦК СКП(б) и у говорима Стаљина из времена рата). То је, с друге стране, бар с обзиром на ауторитет потписника, свакако најозбиљнији текст о овом предмету. Ову су оцену, наимае, накнадно „разрадили“ разни многобројни назови-марксистички теоретичари земаља народних демократија и СССР, од којих су неки можда и раније били теоретичари, али у сваком случају вишемање неактивни и непознати. Њима се пружила прилика да, с обзиром на конјунктуру, пишући о „стању у Комунистичкој партији Југославије“, преконоћ постану, за радиостанице и штампу СССР и народних демократија, — и признати „марксистички“! Они ову прилику нису пропустили да искористе. Успут су, исто тако преконоћ, за ове исте радиостанице и штампу, постали и — војни стручњаци! Дакако, такође накнадно и строго у области теорије, пошто је рат завршен. Како ми немамо никаквог разлога да само њихово учешће у бесомучној кампањи против Југославије сматрамо као њихову довољну квалификацију за иступање у име марксизма, задржаћемо се искључиво на цитираном основном тексту из писма ЦК СКП(б).

Ми се овде нећемо упуштати у изношење и тумачење разлога који су потписнике писма навели на овакву запрепаштујућу погрешну оцену. То су, уколико су сматрали за потребно и умесно, већ учинили наши највиши партиски руководиоци. Ми ћемо суочити тврђења изнесена у овом тексту с чињеницама, дајући, наравно, упркос пракси која је добила силу закона у редовима наших „критичара“, предност — чињеницама, и одмах наглашујући да чињенице остају чињенице, без обзира на ауторитет онога ко их побија, и на ауторитативност којом се побијају.

Главне тезе поменуте оцене су следеће:

а) да „нескромност југословенских руководиоца иде дотле, да они приписују себи чак и такве заслуге које им се никако не могу признати“, на пример у питању војне науке;

б) да „југословенски руководиоци тврде да су они допунили марксистичку науку о рату новом теоријом, према којој се рат посматра као комбиновање акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“;

в) да је „та такозвана теорија стара као и свет“, односно да је „оно што југословенски руководиоци сматрају новим у науци о рату, у самој ствари старо, да броји 140 година старости“;

г) да су метод војних акција, о коме је реч, болшевици примењивали „у току целог периода грађанског рата у Русији... у много већим размерама него што је то рађено у Југославији“;

д) и да „ипак, болшевици никад нису говорили да су, примењујући тај метод војних акција, унели нешто ново у науку о рату... јер је тај исти метод успешно примењивао много пре болшевика... у Русији 1812. године, фелдмаршал Кутузов“, који, притом, такође, „није претендовао на новаторство, јер су Шпанци пре фелдмаршала Кутузова, 1808. године, почили да примењују тај метод у рату против Наполеонових трупа („герилас“)“ (све подвукао К.П.).

У циљу што објективнијег сагледања вредности ове оцене, претпоставимо најпре да је у њој тачно формулисана њена основа, тј. „теорија југословенских руководилаца“; тј. да је суштина онога што „југословенски руководиоци сматрају новим у науци о рату“ — „комбиновање акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“. И под овом претпоставком, оцена пати од грубих унутрашњих нелогичности и нетачности. Ево зашто и у чему:

1. Најпре се каже да је дотична теорија „стара као и свет“, а затим да „броји 140 година старости“. Ова противречност заиста не би била важна, могла би се сматрати „начином изражавања“, или омашком, кад се у њој не би одражавало неразумевање суштине и историског значаја „партизанског ратовања“ (у ширем смислу) данас, и посебно — савремених форми тог ратовања. Она истовремено показује да аутори писма не разликују ратовање партизанских одреда („герилас“, тј. партизанско ратовање у ужем смислу), од „комбиновања акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“ (тј. партизанског ратовања у ширем смислу, односно таквих акција где регуларна револуционарна војска примењује такође партизански начин ратовања).

У ствари, само партизанско ратовање (у ужем смислу) је заиста старо као и свет. Већ га описује Ксенофон, у свом „Анабазису“, крајем 5. века пре наше ере, разуме се не под данашњим именом. Партизанско ратовање је старо као и свет просто зато што је оно, без обзира на степен развоја војне организације и технике који је достигло друштво у одређеном историском периоду, природна форма отпора народа који се бране пред знатно надмоћним освајачима. (И сељачки ратови у Европи, у XVI веку, били су, у својој основи, такође герилски, односно партизански. Исто вреди и за први период I и II српског устанка). Партизанско ратовање се одржало као начин борбе у сличним околностима односа снага, и код многих народа Европе, Азије и Африке, у току читавог XIX века и све до данас. Може се рећи да је свој класични облик добило за време Наполеонових похода у Шпанију; вероватно због тога што се тада равнило у систем, што је било форма борбе народа једне релативно развијене земље, и због показане ефикасности против војнички тако способне армије као што је била Наполеонова.

„Комбиновање акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“ није старо као и свет, јер, између осталог, претпоставља постојање регуларне војске. Може се рећи да је свој класични облик добило баш у Русији 1812 године, у рату против Наполеонових трупа.

Полазећи од оваквог чињеничног разликовања, није, дакле, правилно изједначавати метод ратовања Шпанаца 1808 и Руса 1812 године. Удео регуларне армије и партизанских одреда („герилас“) сасвим је различит у ова два случаја. Могу се, дакле, упоређивати форме партизанског ратовања једних и других, али се никако не може изједначавати њихов метод вођења рата у целини. Што се тиче примене „комбиноване акције регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“, удео и релативни значај сваког од прва два елемента били су толико различити у два наведена случаја, да фелдмаршал Кутузов није имао разлога да не претендује на новаторство у примени овога „метода“. Као што видимо већ из досада изложеног, ово није никакав јединствени и једнообразни метод за све епохе, све ситуације и све војске. Што се тиче дејства самих партизанских одреда у једном и у другом случају, ту фелдмаршал Кутузов заиста с правом није претендовао на новаторство.¹⁾

Видимо, дакле, да је, у поменутом тексту, употреба формуле о „комбиновању акција...“, најблаже речено — конфузна, и да никако не објашњава ни оне изворне примере из историје из којих треба да се извуче закључак о старости „теорије југословенских руководиоца“.

Тако стоји са упоређењем „метода војних акција“ у Шпанији 1808 и у Русији 1812 године. Из сличних разлога се, са још много мање оправдања, може, под видом јединственог „метода војних акција“, са ова два примера изједначавати ратовање болшевика у току грађанског рата. Не само да се не ради о истој примени овог „метода“, него је чак тешко говорити и о различитој примени истог „метода“. Примена је, наиме, у овим различитим случајевима и сама толико различита, да се поставља питање: шта се добија њиховим подвођењем под исту формулу — сем сама та формула? У случају болшевика, однос између два поменута елемента је опет сасвим друкчији, да и не говоримо овде о свим осталим разликама које носи са собом потпуно нова историска епоха. Знајући да је војна наука уопштено ратно искуство, поставља се питање како би уопште

¹⁾ Овако, на пример, совјетски историчар Тарле карактерише рат у Шпанији и у Русији: „Шпански народни рат требало је да се изрази у самосталним борбеним подухватима неорганизованих сељачких маса. За то је требало врло много хероизма, али и поред свега тога резултати нису могли бити тако брзи, јер се у Шпанији нису сачували организациони кадрови способни за борбу. У Шпанији они су поникли дуго после почетка борби; у Русији су они постојали од почетка до краја и могли су да најелесходније искористе полет народног духа“ (Е. Тарле, „Наполеонова најезда на Русију“, страна 388); и, на другом месту: „Треба рећи да је на мисао о партизанском рату навео пре свега пример Шпаније. То су признавали и вођи руског партизанског покрета... Као што сам већ имао прилике да напоменем, руски народни рат нимало није личио на шпански. Водили су га понајвише руски сељаци одевени у војничке и домобранске мундире, због чега он ништа мање није био народни. Једна од појава народног рата био је партизански покрет“ (исто, стр. 325, 326).

било могућно да болшевици нису, и у примени овог сасвим апстрактног и уопштеног „метода војних акција“, унели нешто ново у марксистичку науку о рату? Добро је познато, осим тога, да су совјетски војни стручњаци врло озбиљно студирали војничка искуства из грађанског рата и да су многа од тих искустава ушла, разрађена, у победоносну стратегију и тактику Совјетске армије у Другом светском рату. Из истих, а и из других разлога о којима ће касније бити речи, отпада и изједначење наведених историских примера са ратовањем наше Народноослободилачке војске. Ми не поричемо овде и многе сличности међу свим овим примерима. Ми, такође, не кажемо да се уопште не може говорити о оваквом методу акција. Тврдимо само да је, у конкретном тексту, поменути метод акција тако постављен да губе сваки смисао и он сам и примери за које се везује. Реч је, дакле, и овде, о крајњој „несолидности“ у начину доказивања. А „несолидност“ средства је и овде одраз „несолидности“ циља коме треба да послужи: фронталном негирању заслуга КПЈ. Успут, као што је и природно при коришћењу оваквих средстава, страда и величанствена борба — руских болшевика!

2. Шта треба да докаже, и шта доказује, онда, тврђење да су поменуте комбиноване акције „болшевици примењивали у много већим размерама него што је то рађено у Југославији“? Ништа друго сем намере потписника писма да, указивањем и на „мале размере“ — које су мале размере земље, а не борбе, нити њеног размаха, — по сваку цену одрекну сваки допринос наше војске и нашег руководства марксистичкој науци о рату. Суштина овог питања није у „размерама“ него, под претпоставком и да се ради о истом „методу“ војних акција, у томе да ли је борба која је била могућна и дала резултате у много већим размерама 1917—1921 у Русији, била могућна и могла дати резултате у мањим размерама у Југославији 1941—1945 године. На делу се показало да јесте.

3. Исто је тако из основа погрешно тврђење да се „нова теорија“ југословенских руководиоца састоји у неком „новом посматрању рата“. Овакво тврђење је или сасвим неприцизно или злонамерно. Нико не може импутирати југословенским руководиоцима да су хтели да замене или допуне научно посматрање савременог рата у целини неком својом посебном „теоријом“ о томе. Укратко, никако се овде не може радити и не ради се о посебном посматрању рата, него о посматрању посебног рата. Није наше да утврђујемо да ли се потписницима писма и ова формулација омакла. Они су сами одговорни за своје формулације. А она им, оваква каква је, између осталих, служи такође за оцену, односно за негирање, заслуга југословенских руководиоца.¹⁾

¹⁾ Ако бисмо хтели терати мак на конач, има још једна противречност у писму у погледу ове „теорије“. Онако како су је формулисали потписници писма, то је, по њиховом сопственом тврђењу, права теорија о „посматрању рата“ (односно посебних ратова), само није нова. Али, пошто се иде за негирањем заслуга југословенских руководиоца, она се, из превелике ревности у негирању, претвара, када је то потребно, и у такозвану теорију. И то је очигледно бесмислица. Теорија, каква је да је, не може истовремено бити правилна, али стара, и — „такозвана“! Или југословенски руководиоци износе као своју једну правилну теорију, која, међутим, није ни њихова, нити нова (и у томе би се састојала њихова заблуда и

4. Најзад, у својој формули о комбиновању акција, поред „регуларне војске“ и „партизанских одреда“, потписници писма помињу и елеменат „народни устанци“. То није једнородан елеменат са два прва. Он не претставља врсту војничке формације. Он се односи на карактер рата, и утиче, у крајњој линији, на „метод војних акција“. За нас је то важно, јер уношење тог елемента у формулу потврђује оно што и ми мислимо и тврдимо: да се никакво посматрање рата — нити посматрање икаквог рата — не може свести на „метод војних акција“, јер се не могу избацити друштвени и политички елементи. У циљу негирања заслуга југословенских руководилаца, писци писма су настојали, покушали да те елементе избаце на велика врата. Они су ушли на мала!

5. Све досад изнесено о нелогичности, непрецизности, површности, произвољности и погрешности оцене нашег доприноса марксистичкој науци о рату — није, међутим, ни основно, ни главно. Основно и главно, на чему се заснива и од чега зависи цела аргументација, јесте управо приписивање југословенским руководиоцима саме теорије о „комбиновању акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“. Остављајући за сад настрану питање да ли су југословенски руководиоци нечим допунили марксистичку науку о рату или нису, — непобитна је чињеница да никада нису тврдили да основну особеност или новост нашег ратовања сачињава поменуто „комбиновање акција“. Нису то могли тврдити, јер никад нису то мислили, јер у стварности није тако било, јер су морали знати, и пре писма ЦК СКП(б), да такав метод акција не претставља никакву историску новост нити нашу особеност. Они који овако формулишу „нову“, заиста „такозвану“ „теорију“ југословенских руководилаца, и који сами виде у овоме суштину не само нашег посматрања конкретног рата него и самог нашег ратовања, тиме доказују само то да баш они сами, без обзира на све могуће историске аналогije, никако не разумеју, не могу или неће да разумеју, нити оно што су југословенски руководиоци рекли о нашем рату, нити оно што су, заједно са својим народима, у том рату учинили.

Разуме се, најзад, да, кад се овако бесмислена теорија подметне југословенским руководиоцима, ништа није лакше него ликвидирати је у неколико речи; чак, као што смо видели, и без нарочитих обзира према најосновнијој логици. Али једна је ствар ликвидирати подметнуту, измишљену теорију, а сасвим друга ствар хтети укинути, збрисати истинита искуства четворогодишње оружане, револуционарне борбе и стварне заслуге револуционарне партије која је стајала на челу ове борбе. У сваком случају нема никаквог оправданог разлога да се, на основу површних историских аналогija и зато што се ради о релативно малим народима у релативно малој земљи, — унапред сматра и проглашује да народи ове земље и њихови руководиоци нису могли ништа допринети, између осталог, ни марксистичкој

„грех“) — то је једно; или то што износе као своју теорију не претставља никакву стварну теорију — то је друго. Очевидно је да су писци писма мислили друго него што су написали. Они су у ствари мислили да је „такозвано“ тј. нетачно то да су југословенски руководиоци унели нешто ново у науку о рату. То, међутим, нису написали.

науци о рату. Марксизам-лењинизам није и не може бити монопол ниједног народа, ниједне партије. Његова примена још мање. То је и један од узрока и један од услова његове животне снаге. Крајње је нескромно прогласити нескромношћу само постојање непобитних, одређених заслуга других партија и других народа, у конкретном случају — Комунистичке партије и народа Југославије. Ми немамо, најзад, ни разлога ни права, ни пред својим народима ни пред међународним радничким покретом, да скривамо истину о себи, да будемо скромнији од — саме наше борбе.

*

Видели смо да поставка о „методу војних акција“, о коме је реч у писму, не може послужити као научно средство за разумевање ни оних појава које су историски биле блиске једна другој, а камо ли за објашњење и разумевање нових, савремених појава. Има, несумњиво, као што смо то већ споменули, и читав низ сличних, сродних елемената у свим наведеним примерима. То је природно. Данашња искуства се надовезују на ранија. Али пошто су данашњи услови различити од ранијих, нови, не могу ни данашња искуства да не буду различита од ранијих, нова.¹⁾ Ако узмемо и сам партизански рат, у смислу дејства партизанских одреда, он не може, ни по својим облицима, ни по својим резултатима, бити исти данас као што је био пре 140 година: зато што су историски услови сасвим различити. Каквог би смисла имало, ради свођења на једно, упоређивати, на пример, противофанзиву Парћана против римског војсковође Краса, пре више од 2000 година, са противофанзивом Кутузова против Наполеона, на почетку XIX века, или са противофанзивама под Москвом, Стаљинградом, Курском у Другом светском рату, у првој половини XX века? Сви се ови примери противофанзива могу укључити под један општи војнички појам, али су конкретна замисао и начин остварења сваке поједине од њих потпуно различити, у тесној зависности од сасвим измењених историских услова, и посебно од свега онога чиме се у међувремену обогатила војна наука.

Логика писма, међутим, тврди: „Комбиновање акција пре 140 година — комбиновање акција данас! Нема ничег новог, једно равно другом!“ Таквом логиком доказивања може се доћи, очевидно, само до — бесмислице! По истој логици могло би се, на пример, рећи: „Окружење код Кана — окружење под Стаљинградом! Обоје окружење! Једно равно другом!“ И могло би се, тада, парафразирајући закључак изнесен у писму, доћи и до оваквог, више него бесмисленог, закључка: „Оно што совјетски руковођиоци сматрају, у погледу операције окружења, новим у науци о рату, — у самој ствари је старо, броји 2100 година, а оно што себи приписују у заслугу, претставља у ствари заслугу — Картагињана!“

На основу чињеница и њиховог марксистичког тумачења, ми смо с пуним правом тврдили, и остајемо при тврђењу — да су наша ратна пракса и теорија унеле нешто ново у марксистичку науку о рату. Тврдимо, другим

¹⁾ „Десно доктринарство упорно признаје само старе форме и банкротирало је до краја, не приметивши нови садржај. Лево доктринарство упорно одриче неке старе форме, не видећи да нови садржај пробија себи пут кроз све могуће форме“ (Лењин, „Дечија болест „левичарства“ у комунизму“).

речима, да су ток и вођење рата, у Југославији 1941—1945, имали низ особености, по којима се он квалитативно разликује како од вишемање сличних примера у историји, тако и од ослободилачке борбе свих осталих победљених народа у Европи за време Другог светског рата. Те особености су последица и одраз како постојећих општих и посебних услова, тако и реагирања на те услове, односно конкретног решења одређене ситуације. Ми даље тврдимо, у пуној сагласности са поставкама марксизма-лењинизма, да се то ново не може ни сагледати ни правилно оценити, ако се не уоче и услови под којима је настало; односно, да се без уочавања тих услова не може закључити ни да ли уопште има новог, ни колико је ново.

„Зато дијалектички метод сматра да се ниједна појава у природи не може схватити ако се узме изоловано, ван везе с појавама које је окружују, јер се свака појава у свакој области природе може претворити у бесмислицу ако се посматра ван везе с условима који је окружују... Све зависи од услова, места и времена.“¹⁾

Зар није, дакле, јасно унапред да се данашњи партизански рат и „комбиновање акција“ морају разликовати од оног што су били и претстављали пре 140 година? Потпуно је друкчија историско-друштвена епоха, друкчији састав и распоред друштвених сила, класа, организација војске, степен развоја технике итд., итд. Не разумети то значи хтети поклопити натегнуто формулом живу стварност, значи одустати од разумевања те стварности.

Што се тиче наше ослободилачке борбе, може ли се она разумети и правилно оценити ван „услова, места и времена“, прелазећи преко њих, не узимајући их у обзир — као што то чини писмо ЦК СКП(б)? Очеvidно, не може. Може ли се само наше ратовање, начин ратовања, као чисто војна појава, у оквиру наше ослободилачке борбе, разумети и правилно оценити одвојено од њених услова и од одређене политичке линије нашег руководства, наше Партије, пре и за време рата? Очеvidно, не може. А на делу се показало, конкретно у Југославији, да је „партизански рат“ (у ширем смислу) могућан и данас, под данашњим општим историским и конкретним политичким условима, и то у Европи, под окупацијом, без наслона на редовну регуларну армију итд., итд. Показало се и више од тога: наиме, да савремени историски и политички услови омогућавају неупоредиво већи размах партизанског рата, са много далекосежнијим циљевима и последицама — него икада раније у историји; разуме се, под условом разумевања и искоришћења постојећих могућности. Тај доказ на делу, који је дала наша четворогодишња борба и њен исход, утолико је важнији за међународни револуционарни покрет, што су, и у крилу низа комунистичких партија, постојале сасвим супротне, врло активне опортунистичке, дефетистичке, у суштини контрареволуционарне и антимарксистичке, тенденције и теорије о немогућности вођења партизанског рата данас, као основне форме устанка, генденције и теорије које су кочиле претварање отпора у оружани устанак, односно партизанских одреда у армију, па су, чак, спречиле народни

¹⁾ Историја СКП(б), глава IV, „О дијалектичком и историском материјализму“, стр. 126—127, 131, издање „Културе“, Београд.

устанак у појединим земљама, где би, по свему судећи, био могућан (на пример Бугарска), ако не у нашим размерама, оно свакако у много већим него што је то тамо било.

Јасно је, такође, да негирање или неразумевање нове садржине, смисла и значаја партизанског рата — није случајно. Оно је одраз, последица и саставни део негирања, односно потцењивања и неразумевања нових, конкретних, широких револуционарних могућности народноослободилачке борбе поробљених народа широм света. Такво негирање, без обзира на то ко га проповедао, претставља врло опасно умртвљавање марксизма-ленинизма, кочење његовог неминовног развоја, заостајање за развојем стварности, који, упркос овим схватањима, иде својим током. Није случајно да су претставници овог негирања истовремено и најбучнији претставници цитатоманије, која се толико размахала у последње време, посебно у кампањи Информбироа против наше земље.

У вези са реченим, поставља се још једно питање. Може ли се и сам „метод војних акција“ разумети и правилно оценити, ако се не узима у обзир политичка садржина одређеног рата? Очеvidно је да не може ни једно ни друго. Тако, на пример, и маршал Булгањин, у свом реферату поводом тридесетогодишњице Совјетских оружаних снага, каже да војна наука укључује, поред питања ратне вештине — стратегије, тактике и оперативне вештине — и питања „економских и моралних могућности одређене земље“.

„Упознати војну науку значи упознати не само начине вођења рата, тј. ратну вештину, него и познавати и урачунати економске и моралне могућности како своје земље, тако и земље противника.

„Главна слабост немачких и уопште буржоаских војних руководилаца састоји се у томе, што они много преувеличавају значај ратних планова и посматрају их одвојено од економских и моралних могућности, ограничавајући се у најбољем случају на урачунавање ратног потенцијала земље, док се ради о томе, да се урачуна економски и морални потенцијал земље.“¹⁾

С гледишта војне науке неправилно је посматрати „метод вођења рата“ или „ратне планове“ одвојено од „економских и моралних“ могућности. Ако је то тачно, а тачно је, могу се, додуше, посебно изучавати начин вођења рата и поједине форме ратовања, њихов међусобни однос, па и развој; али то још не значи „упознати војну науку“. Односно, вредност и значај начина и форми ратовања не могу се упознати без упознавања „економских и моралних могућности“. Односно, и кад би било тачно — а није тачно — да у нашем рату није, у односу на раније примере, било нових форми ратовања, то ни тада не би било довољно да би се могао извући закључак да нисмо ништа ново дали војној науци — јер се војна наука не своди на начин, форме вођења рата. Ствар, међутим, и јесте у томе да услови савременог рата не дозвољавају, онемогућују успешну употребу старих, необновљених форми ратовања — ма и партизанског, „примитивног“, већ и само због тога што процес развоја и усавршавања оружја иде необично брзо и у широким размерама, што је

¹⁾ Маршал Совјетског Савеза Н. А. Булгањин, „Тридесет година Совјетских оружаних снага“, реферат одржан 23 фебруара 1948.

бар непријатељска војска савремено наоружана и опремљена; и сами ови елементи утичу непосредно и снажно на форме ратовања, па, у крајњој линији, и на политичку линију рата, која мора да води рачуна и о овим елементима, да би била правилна.

„Са променама војне технике мењају се и морају се мењати методи и начин уличне борбе“ — пише Лењин у чланку „Од одбране ка нападу“, објављеном у „Пролетеру“ бр. 18 од 26 септембра 1905 г. Јасно је да овај Лењинов став вреди за сваку борбу, а не само за уличну.

Из свега досад изложеног јасно и непобитно произлази да, за разумевање рата, посебно нашег рата, никако није довољно учити поједину његову особеност, него је потребно сагледати збир свих особености — или бар главних — њихову целину, у којој добија конкретан смисао, значај и место и свака поједина особеност. Због тога је, између осталог, и таква особеност као што је „комбиновање акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“ сасвим друкчије релативне вредности и друкчије садржине данас него што је то била пре 140 година. Због тога се, полазећи од ње и органишавајући се на њу, не може дати правилна оцена доприноса Народне револуције у Југославији науци о рату. Због тога је, исто колико и употребљени начин доказивања, и сама дата оцена — погрешна.

*

Да видимо, сада, прво, који су то „услови, место и време“ наше борбе? Друго, које су њене особености и шта је ново унела у марксистичку науку о рату?

Услови, место и време? Њих сачињавају, пре свега, историска епоха, међународна ситуација, дакле општи услови у којима настаје и развија се наша ослободилачка борба, настаје и развија се наша Народно-ослободилачка војска. Који су главни, или неки од главних, међу тим општим, спољним условима?

1) Други светски рат, у оквиру кога се води наша ослободилачка борба, одвија се у епоси империјализма и пролетерских револуција, и то после победе Октобарске револуције, дакле уз постојање прве социјалистичке земље, СССР.

2) С гледишта војне науке, Други светски рат се одвија у периоду високо развијене војне технике, који Стаљин, насупрот ранијим периодима, назива „машински период рата“.

3) Други светски рат је праведан рат који се води против блока агресорских фашистичких држава. У антифашистичком табору основну, водећу силу претставља СССР са својом, Совјетском армијом. Учешће и водећа улога СССР обезбеђују праведност рата и победу демократског табора, упркос сталним тежњама неких западних империјалистичких кругова ка исцрпљивању СССР, па чак и споразумевању са силама Осовине. Учешће и водећа улога СССР обезбеђују, такође, ослобођење окупираних земаља од фашистичког ропства и пружају поробљеним народима могућност да воде успешну борбу против окупатора и домаће противнационалне и противнародне реакције.

То су неке од основних карактеристика Другог светског рата. По тим карактеристикама, узетим заједно, он се коренито разликује од Првог светског рата, као и од свих претходних ратова. Конкретна историска и међународна ситуација је потпуно нова. И сам рат, и по својој друштвено-политичкој и по војничкој садржини, коренито се разликује од рата који су водили, рецимо: Шпанији 1808, Руси 1812, бољшевици 1917—1921.

У оквиру ових општих услова и особености, у каквом су се положају налазили наша земља, наши народи и наша Партија? Како су они реагирали на — односно решавали — особености свога положаја? Другим речима, које су главне, или неке од главних, објективне и субјективне особености наше борбе? Могу се навести следеће.

1) Борбу против окупатора отпочели смо у земљи чија је ранија регуларна војска била потпуно поражена, а држава раскомадана, и то смо је отпочели одмах после окупације.

2) Окупатор је модерно организована, опремљена и наоружана фашистичка војска, са школованим и већ искусним старешинским кадром и групом.

То је особеност која је заједничка свим поробљеним народима Европе. Али овде треба напоменути да су величина и квалитет војске коју је окупатор држао у појединим земљама били различити. То је, осим значаја који је поједина територија имала као таква за рат у целини, зависило, у првом реду, од размера и степена организованости отпора у појединим земљама. И у том смислу је и помоћ коју су пружали народи појединих поробљених земаља Совјетској армији била директно сразмерна њиховој борби.

3) Домаћа буржоазија, односно њен највећи део, сарађује више или мање отворено и непосредно са окупатором, тј. било директном сарадњом са њим, било сарадњом са савезничким империјалистичким владама на линији контрареволуције и кочења народноослободилачке борбе.

И ова је особеност, тј. национална издаја домаће буржоазије, заједничка, у већој или мањој мери, свим поробљеним земљама Европе. Али је и овде степен изоловања издајничке буржоазије и њеног политичког раскринкавања зависно, у првом реду, од размера и заоштрениости борбе против окупатора.

4) Наша борба је истовремено рат за коначно ослобођење од окупатора и рат за друштвено ослобођење, народна револуција, која је све више добијала социјалистички карактер.

„Основна линија наше Партије, још на почетку ослободилачке борбе, била је:

1. Ради успјешнијег развијања устанка потребно је, у првом реду, уништити апарат старе Југославије, који је окупатору успјело ставити потпуно у своју службу...

2. Ономогућити... међусобни покољ народа Југославије на шовинистичкој бази...

3. Развити устанак и диверзије што је могуће више, да би се што више окупаторских снага задржало у нашој земљи и тиме помогло херојској борби Црвене армије.“¹⁾

¹⁾ Тито, Извештај на V конгресу КПЈ, „V конгрес КПЈ“, стр. 76-77, издање „Културе“, Београд.

„Специфични карактер револуције у Југославији јесте у томе што је одлучујућа битка између основних експлоататорских класа, буржоазије и велепоседника — с једне стране, и радног народа на челу с радничком класом, под руководством Комунистичке партије Југославије — с друге стране, извојевана у условима ослободилачког устанка против фашистичких завојевача, на фронту борбе против националног издајства, чији је стожер била буржоаска реакција, на фронту борбе која је била нераздвојни део општег антифашистичког рата.“¹⁾

5) „Партизански рат“ је, већ од 1941, био основна форма народно-ослободилачке борбе, која је брзо прерасла у масован, свенародни оружани устанак и прави рат, а не помоћна форма уз илегалну активност у градовима или уз дејство регуларне војске (које на почетку није било).

6) У току самог рата, већ прве године, из партизанских одреда организовано израстају наше регуларне јединице, невезане за територију, и ствара се наша регуларна војска. Наша Народноослободилачка војска развија се стално и сигурно на све виши степен, за све време рата, и то, све до пред крај рата, без икакве материјалне помоћи споља, наоружавајући се у борби од непријатеља. Уз регуларну армију постоје, стварају се и дејствују и даље партизански одреди.

„Искуство борбе у Србији (1941) показало је да оружани устанак треба развијати не само у ширину, у масовност, то јест квантитативно, већ и квалитативно. Показало се да се мора прећи на стварање правих војних јединица, способних да напусте своју територију и да ратују где год је потребно и гдје год им се нареди.“²⁾

„Комунистичка партија Југославије могла је не само организирати већ и са успјехом водити оружани устанак народа... зато што је у процесу најтежих борби узела правилан курс на стварање регуларних војних јединица — то јест створила је Народноослободилачку војску, помоћу које је могла, већ у току рата, рјешавати не само питање успјешне борбе против окупатора већ и питање власти, то јест питање побједи над реакцијом, питање стварања нове Југославије.“³⁾

7) Народноослободилачка војска примењује комбинацију партизанског ратовања са фронталним борбама.

8) Већ од 1941 почињу да се стварају ослобођене територије, које се, током рата, све више множе, шире, повезују и учвршћују, као политичка и војничка упоришта наше ослободилачке борбе.

9) Такође у току рата, ствара се револуционарна, народна власт, у којој радничка класа има неоспорно руководство.

10) Устанак је „од самог почетка имао организовани плански карактер“⁴⁾. „Борба, како партизанских одреда, тако и нове, народне армије, није имала епизодичан карактер. Не, то је био један перманентни рат... рат до истребљења — против окупатора и домаћих издајника.“⁵⁾

¹⁾ „Програм и статут КПЈ“, стр. 24.

²⁾ Тито, Извештај на V конгресу КПЈ, „V конгрес КПЈ“, стр. 93-94.

³⁾ Тито, исто, стр. 129.

⁴⁾ Тито, исто, стр. 77.

⁵⁾ Тито, „У чему је специфичност ослободилачке борбе и револуционарног преображаја нове Југославије“. Комунист бр. 1, октобар 1946, стр. 4.

11) Устанком и читавом борбом руководила је из једног центра зрела, искусна, прекаљена и смела партија, партија бољшевичког типа — Комунистичка партија Југославије.

Ово су, дакле, неке од главних особености наше борбе. Поједини ослободилачки покрети у прошлој историји а и у другим поробљеним земљама у току Другог светског рата, имали су поједине особености сличне нашим. У целини — нису. А управо скуп свих ових особености и сачињава особеност наше народноослободилачке борбе.

Као најглавније, одлучујуће међу овим особинама, могу се сматрати следеће:

партизански рат као основна форма устанка и стварање регуларне војске у току рата, која примењује комбинацију партизанског рата са фронталним борбама;

стварање нове власти, односно нове државе у току рата;

руководећа улога Комунистичке партије и плански карактер ослободилачке борбе.

Што се тиче примера наведених у писму, треба истаћи следеће:

У писму ЦК СКП(б), прва од ових особености, која је врло важна, не узима се уопште у обзир. У њему се не разликује партизански рат као основна форма устанка од партизанског рата као помоћне форме. Ту не може бити никаквог стављања под једну капу. Зато и нема смисла вршити упоређење нашег „партизанског ратовања“ (у ширем смислу) нити сличног ратовања у Шпанији 1808 и, донекле, рата 1917—1921, са ратом против Наполеона у Русији 1812, где је делатност партизанских одреда помоћна форма дејства редовне регуларне армије. (Зато се, такође, ови примери не могу упоређивати ни са делатношћу, рецимо, партизанских одреда на окупираном делу совјетске територије, за време Другог светског рата. У оквиру одређене државе или шире територије, њихова делатност је ипак била другостепене важности у односу на делатност редовне регуларне армије, без обзира на размере партизанског покрета и на величину постигнутих успеха. Осим тога, ма колика била њихова просторна удаљеност од своје регуларне армије, они, у сваком погледу, дејствују у непосредном наслону на ову.)

Што се тиче поређења нашега рата са ратом који су водили бољшевици 1917—1921, и ту постоји једна основна разлика, а то је да су тамо претходно бољшевици били освојили власт, да је претходно створена совјетска држава са свима последицама које из тога проистичу у погледу стварања војске и њеног начина ратовања. И поред извесних сличности с нашим ратом, то је довољно крупна разлика и довољан разлог да упоређење не буде умесно.

Значи, од историских примера наведених у писму остаје Шпанија 1808. Ту је упоређење до извесне мере умесно: земља је била окупирана од Француза, развио се масовни оружани устанак, где је, бар од 1809 на даље, партизански рат био основна форма устанка, био је то рат за независност у коме је било и елемената борбе против унутрашње реакције (апсолутне монархије и феудалаца), постоји стварање нове власти у току

рата (Централна и провинциске „хунте“), затим израстање једног дела старешинског кадра из народа итд. Али постоје и врло крупне разлике:

а) Регуларна шпанска војска није била уништена 1808, него „иако свагде тучена, шпанска регуларна војска се свагде ипак појављивала... Неуспешна битка код Окање 19 новембра 1809 била је последња велика регуларна битка Шпанаца; од тога времена они су се ограничили искључиво на герилски (партизански) рат... Када су неуспеси регуларне војске постали стална појава, свуда су никли герилски одреди...“¹⁾

б) Остао је од почетка изванредан део територије неокупиран. Па и после личне интервенције Наполеонове, разбијања шпанске регуларне војске 1809, распуштања Централне хунте, родољуби се склањају у Кадис, који постаје престоница независне Шпаније.

в) Не ствара се у току рата регуларна војска. Напротив, бројчано ојачање герилских одреда иде упоредо са опадањем њихове војничке моћи.

„У трећем раздобљу гериле су подражавале регуларну армију; њихови су одреди ојачали на 3—6 хиљада људи... Та промена организације герилала ишла је потпуно на руку Французима. Услед своје многобројности, герилама је било онемогућено да се сакривају као пре и да опет изненада ишчежавају, избегавајући сукобе; гериле су онда биле често нападане неочекивано, разбијене, распршене и на дуго су време губиле способност да наносе штету Французима.“²⁾

г) Нема уопште сталног, прогресивног развоја војске и устанка на све виши степен, нема јединственог руководства са јасном, револуционарном, одлучном политичком линијом (без обзира на то које су унутрашње друштвене снаге биле тада носиоци напретка).³⁾

„Централна хунта није успела да заштити домовину јер није извршила своју револуционарну мисију... До самог свршетка рата шпанска војска није никад постигла средњи ниво дисциплине и потчињавања... Порази шпанских армија били су изазвани неспособношћу Централне хунте да проведе револуцију... У другом раздобљу герилски одреди, састављени од остатака разбијених шпанских армија, шпанских дезертера из француске армије, кријумчара и др., водили су рат на своју руку, независно од ма чијих туђих утицаја и према својим непосредним интересима... Упоредљујући три раздобља герилског рата са политичком историјом Шпаније, видимо да они претстављају одговарајуће фазе опадања борбености народа кривоцом контрареволуционарно расположене владе... Партизански рат завршио се претварањем герилских одреда у нерегуларне војне јединице које су се или изродиле у бандитске руље или спустиле на ниво стајаћих пукова... Већ сама чињеница одрицања од регуларног рата доказује да је земаљски центар био истиснут од месних управних центара.“⁴⁾

Ми смо се задржали на примерима наведеним у писму, иако их има и многих других, вредних пажње, у Европи и ван Европе. У истом циљу, међутим, тј. ради утврђивања шта је наша ослободилачка борба унела ново

¹⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, „Револуционарна Шпанија“, чланак објављен у *New-York Daily Tribune*, 30 октобра 1854.

²⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, исто.

³⁾ Пораз спољњег противника, Наполеона, поклопио се, за шпански народ са повратком унутрашњег савезника тог противника — шпанске реакције.

⁴⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, исто.

у марксистичку науку о рату, оправдано је и потребно упоређивати је и са ослободилачким покретима у Европи, за време Другог светског рата, па и са онима ван Европе у истом раздобљу.

У ствари, један је одговор на оба питања. Јер особено, посебно — значи особено, ново у односу на прошлост и за садашњост. У ствари, поменуте најглавније особености није ни појединачно, ни у целини, имао ни један ослободилачки покрет у Европи за време Другог светског рата. То што други поробљени народи Европе нису, у току прошлог рата, под објективним спољним условима приближно сличним нашим, успели да изграде слично сопствено искуство, нити укида нити умањује његову вредност, него је, напротив, само још више истиче. С друге стране, то још више истиче и друге две чињенице: прво, да ово искуство није лежало готово, за сва времена, у искуствима из ближе и даље прошлости, него да га је требало обновити и оживети, и то у борби, тј., у правом смислу речи — освајати га; друго, да је то могла да изврши, у данашњој епоси, само комунистичка партија бољшевичког типа, на основу марксистичко-лењинистичке анализе и разумевања конкретне особености одређене нове ситуације.

Једном речи, којим се активним чиниоцима има захвалити да се то ново код нас освојило и догодило? Догматичари из Информбироа свде ово на питање: „чија је заслуга — Совјетске армије или Комунистичке партије Југославије?“. Очеvidно је, међутим, да је овакво постављање питања исто толико књишко колико и бесмислено и непоштено.

Како стоји, најпре, са ослободилачком улогом Совјетске армије? Упркос свим произвољним тврђењима и клеветничким подметањима из табора Информбироа, ми остајемо при ономе што смо увек говорили. Потпуно је ван спора, јер је непобитна чињеница, јер за њено доказивање није потребно никакво мудровање, са или без цитата, да — без Совјетске армије, без њене водеће улоге у рату против фашизма и у победи над њим, без њене снаге и снаге совјетског социјалистичког строја — рат се не би завршио као што се завршио. Совјетска армија је спасла човечанство од фашистичке куге. Ми, зато, немамо никакве потребе да сада себе питамо шта бисмо радили да није било Совјетске армије. Совјетске армије је било, и наше руководство доносило је своје одлуке рачунајући са том основном чињеницом. Препуштамо онима који из тога нису умели да извуку и нису извукли одговарајуће закључке за акцију, који су заиста поступали као да Совјетске армије није било, — да сада теоретишу о томе шта би било под претпоставком да је није било. Ми смо тврдили и још увек тврдимо да су учешће и водећа улога Совјетске армије у антифашистичком рату не само омогућили, на завршетку рата, откидање низа земаља од империјалистичког ланца, него су омогућили, на почетку и у току рата, и борбу народа против окупатора и против издајничке буржоазије, како у поробљеним, тако и у сателитским земљама. И не само да смо то тврдили, него смо, на основу таквог тврђења, које није било академска изјава, него процена и наших могућности, повели борбу, подигли оружани устанак. Ми тврдимо да ослободилачка улога Совјетске армије није почињала оног тренутка када се она појављивала на границама или прелазила границе окупиране или сателитске земље. Тврдимо да се

Совјетска армија борила за слободу свих народа, и поробљених и сателитских земаља, још од јуна 1941, још под Москвом и Стаљинградом. То је чинила тиме што је већ тамо наносила главне ударе Хитлеровој војсци и припремала њен коначни пораз. То је чинила зато што је она армија прве земље социјализма. То је чинила и за оне народе који нису дочекали своје национално и социјално ослобођење заједно са истеривањем немачког окупатора. Погрешно је и неправилно, дубоко неправично према самој Совјетској армији, свести њену ослободилачку улогу на њен пролаз одређеном територијом. Иза звучних изјава о ослободилачкој улози Совјетске армије крије се, у ствари, њено потцењивање и које шта друго. Улазак Совјетске армије у рат био је тако крупан услов за могућност ослободилачке борбе поробљених народа у Другом светском рату, да заиста нема никаквог разлога да се занемарује и прелази преко њега — као што се то чини и у писму ЦК СКП(б) — за рачун неких површних и сумњивих историских аналогија и ради негирања заслуга Комунистичке партије Југославије, као и забашуривања одговорности низа других комунистичких партија.

Друго је питање да ли су, и кад се правилно схвати ослободилачка улога Совјетске армије, земље Европе могле да се ослободе без њеног долазка. Али на такво питање нема само један одговор. Тамо где је ослободилачки покрет био слаб, где комунистичка партија дотичне земље није умела правилно да га усмери, а докле је могла стићи Совјетска армија, њен долазак био је и непосредно одлучујући чинилац — баш зато што је покрет био слаб и неправилно усмерен. То, међутим, није и не сме да постане општи закон ослободилачке борбе угњетених народа. У Француској, рецимо, ослободилачки покрет, поред свих својих слабости, које су биле првенствено слабости руководства, није био слабији, него јачи од покрета у, на пример, Мађарској, Бугарској или Румунији (занемарујући овде чињеницу да је Француска, за разлику од ове три земље, била претходно поражена и окупирана у рату против Немачке). У овим земљама је ствар непосредно решила Совјетска армија, њен долазак или недолазак. Познато је да у Кини није тако било. А у оквиру Европе, тако није било у Грчкој, где оружана борба која је истовремено борба за независност и народна револуција — још траје. Још мање је тако било у Југославији, где је пре доласка Совјетске армије била успостављена нова, народно-демократска власт и створена снажна народна армија. Ово су били позитивни и врло активни политички фактори, на страни СССР, у периоду када су империјалистички рачуни западних савезника све више долазили у први план. Таква Југославија је била главна сметња остварењу Черчиловог плана о искрцавању Англоамериканца на Балкану. Такав политички утицај Југославије несумњиво је олакшао процес откидања источно-европских земаља са империјалистичког ланца (а учинили смо, још за време рата, све што смо могли да помогнемо развијање ослободилачке борбе осталих балканских народа). Чињеница је, додуше, да то ниједна друга земља није постигла без непосредне помоћи Совјетске армије. То подвлачи ослободилачку улогу Совјетске армије, али и слабости револуционарног покрета у свим тим земљама.

Са гледишта интереса поробљених народа у целини, у њиховој данашњој и будућој борби против империјалистичких завојевача, није, такође, споредно што је и борба југословенских народа доказала да се, у одређеним повољним општим условима, ослобођење поробљених народа не мора свести на непосредну интервенцију Совјетске армије. Неправилно је, најзад, и тамо где је улога Совјетске армије била непосредно одлучујућа, негирати значај унутрашњих снага, од којих је у ствари зависила сигурност и брзина бар послератног процеса социјалистичке револуције у појединим земљама. Чудно је да то треба доказивати, тј. у ствари доказивати да јача комунистичка партија може, за револуцију, више да учини од слабије и да је, зато, боље имати јаку него слабу комунистичку партију! На то натерује „уравниловка“ заслуга коју проповеда — Информбиро!

Из истих разлога се и допринос појединих војски бивших немачких сателита у завршним борбама против Немачке — који допринос није за потцењивање, нарочито по свом политичком значају — не може у име једног сасвим аполитичког „реализма“ свести само на њихов бројчани износ. (Ни величина Совјетске армије не састоји се само у њеној материјалној снази, него и у прогресивним идејама које она носи са собом и које носе њу). Ни то не би било потребно подвлачити, када се не би баш информбировштина, сем осталог, састојала у проповедању овог разорног, аполитичког, дубоко антимарксистичког „реализма“. Због тога ми и морамо данас истичати да су народи Југославије били савезници Совјетске армије не на линији њене на делу доказане снаге, него на линији праведности њене борбе.

За, рецимо, Мађарску, Румунију, Бугарску више је него вероватно да без непосредне интервенције Совјетске армије тамо не би, после рата, било ни народне демократије. Али из којих разлога би била врлина, уместо помоћи Совјетској армији за време рата — давати данас мирнодопске „револуционарне“ изјаве о њеној ослободилачкој улози? Разуме се да су они који нису извршили своје обавезе као руководиоци комунистичких партија, који су преспавали тако крупан историски догађај као што је био Други светски рат, — заинтересовани да тако буде. Ако се све своди на ослободилачко дејство Совјетске армије, онда је споредно, безначајно шта је ко у току рата учинио или није учинио да би помогао борбу Совјетске армије, онда је свеједно што су фашистичке мађарске и румунске дивизије стигле до пред Стаљинград заједно са немачким, а бугарске биле у Нишу и Скопљу у оно време када се код нас стварала и борила Народноослободилачка војска. Совјетској армији у првом реду, док је крварила на својој земљи, а и целокупном народу Совјетског Савеза, то никако није било свеједно, да ли ће бити толико и толико мађарских и румунских фашистичких дивизија више да се савлада, или толико и толико немачких мање, зато што се боре против Народноослободилачке војске Југославије. Ми добро знамо да од тога није зависио исход рата, али такође знамо да то није свеједно. Не ради се, међутим, само о томе ко је, када, и колико помогао Совјетској армији, него и уопште ко је на чијој страни учествовао у рату, која је држава, земља, била савезник, а која непријатељ, шта су поједини народи дали за своје сопствено ослобођење. Ми не кривимо

мађарске и румунске комунисте за недела фашистичких режима, па ни што у њиховим земљама није било иоле озбиљног отпора према окупатору. Знамо да је за то било и озбиљних објективних узрока. Али кажемо: није свеједно! По тезама Информбироа испада, мал те не, да су народи и Комунистичка партија Југославије криви што су се ослободили сопственим снагама, уз помоћ Совјетске армије, што су својом борбом „спречили“ Совјетску армију да нас ослободи „од почетка до краја“, што смо тиме, упоредо са смањењем њених жртава — „смањили“ њену ослободилачку улогу! У томе би се, изгледа, према истим „тезама“, састојала и суштина нашег — „национализма“!

Потпуно је, дакле, јасно да је без правилног схватања значаја постојања и улоге СССР-а и Совјетске армије — кад се већ тако формулише ствар — немогућно правилно схватити ток и успешан завршетак наше борбе. Али то никако не укида ни постојање те борбе ни њен значај, нити постојање онога што смо учинили и постигли пре доласка Совјетске армије, као што тврде и желели би да буде они који су заинтересовани да се укине постојање и значај њиховог сопственог — неучествовања у борби. Зато је свима онима који су пропустили постојеће могућности за борбу добро дошла теза Информбироа да нигде и није било друкчије, тј. да се за време рата није у Југославији, у ствари, догодило ништа друго него, рецимо, у Бугарској Мађарској и Румунији. Притом је ипак најчудније што се такво „схватање“ подржава и из СССР-а.

Најзад, не ради се само ни о Совјетској армији и Стаљинграду. Ради се о Совјетском Савезу и Царицину, о Октобру, о Свесавезној комунистичкој партији (бољшевика). Њиховим постојањем ослободилачка борба свих зависних и угњетених народа добила је сасвим нове могућности и изгледе на успех. Посебно, не може се ни замислити стварање, постојање и делатност партије бољшевичког типа, као што је Комунистичка партија Југославије, без постојања и примера СКП(б). То што је, по узору на СКП(б), створена КПЈ, то нам је и омогућило, за време рата, постављање оваквог циља: потпуно ослобођење земље, које укључује у себи ослобођење од окупатора и ослобођење од домаће, контрареволуционарне буржоазије.¹⁾ Једно условљава друго. Без револуционарне садржине нашег

¹⁾ „Друг Тито и Централни комитет наше Партије не само што нису никада потцењивали руководећу улогу радничке класе или комунистичке партије, него су, напротив, баш ту улогу увек сматрали главним и најважнијим предусловом победе не само у социјалистичкој револуцији него и у народноослободилачком устанку. Заиста је неразумљиво како се може пребацити таква ствар баш руководству оне комунистичке партије која је у току Другог светског рата једина од свих комунистичких партија у поробљеној Европи успела да у пуној мери оствари и до краја обезбеди баш такву руководећу улогу радничке класе на челу с комунистичком партијом“ (Кардељ, реферат на V конгресу КПЈ, „V конгрес КПЈ“, стр. 353).

„Ми, разуме се, нећемо и не можемо да заборавимо да смо своју земљу ослободили својом снагом, својом борбом, својом народном револуцијом, а уз помоћ Совјетског Савеза. И не само уз помоћ Совјетског Савеза. Ми нисмо заборавили, нити заборављамо да су наша сопствена борба и победа, и линија те борбе, и смисао и циљ те борбе, и њен начин и резултат, да је све то било могуће једино зато што је пролетаријат Русије 1917 године створио Октобар, једино зато што постоји, живи, дела и бори се Совјетски Савез, прва земља социјализма, једино зато што је наша Партија учила и нешто научила од Бољшевичке партије“ (Моша Пијаде, реферат на V конгресу КПЈ, „V конгрес КПЈ“, стр. 513—514).

рата, не би се могао поставити ни задатак потпуног ослобођења земље. Снага и зрелост нашег руководства и састоје се у томе што је оно поставило, себи и народима којима је стајало на челу, задатке који су се могли решити, који су истовремено били задаци које је једна револуционарна, интернационалистичка партија била дужна да реши. Курс на оружани устанак је наша Партија и узела на основу правилне процене односа снага између главних противника и на главним ратиштима. Потпуно је јасно да је то што је постигнуто код нас постигнуто зато што су постојали услови. Али тврдимо да објективни услови нису постојали само за нас и да је, зато, заслуга наше Партије што их је разумела и, на основу тога, већ 1941 повела наше народе у победоносни ослободилачки рат.

На крају крајева, не ради се ни о чему другом, него о снази и животности марксистичко-лењинистичке науке, јер се, на примеру политичке линије КПЈ, ради о стваралачкој примени марксизма-лењинизма. Они који то не виде, не могу или неће да виде, који све особености и револуционарну садржину наше борбе, као саставног дела заједничке савремене борбе угњетених народа, на неке историске аналогije — тиме унаказују и сам марксизам-лењинизам.

Ми нећемо да кажемо да су у свим поробљеним земљама Европе, и посебно у свим земљама данашње народне демократије, постојали још 1941, или касније у току рата, услови за оружани устанак, ослободилачки рат и народну револуцију. То је зависило и од раније створеног, затеченог постојећег односа снага у тим земљама. Нећемо овде испитивати који су чиниоци, објективни и субјективни, утицали на стварање самог тог односа снага. Али се, и у датом оквиру односа снага, не сме потцењивати значај субјективног чиниоца. И тада ће бити јасно да је опортунистички и капитулантски став низа вођа комунистичких партија према окупатору и сопственој буржоазији омео или онемогућио размах борбе који су објективне околности допуштале. Од коликог је значаја за смер и размере борбе била политичка линија руководства можда најбоље може да покаже пример Македоније, где устанак није могао да се развије све док је преовладавао утицај КП Бугарске, а разбуктао се чим је била прихваћена и спроведена линија КП Југославије. Трагично је, за међународни раднички покрет, да партије око Информбироа, као и сама Бугарска партија, неће ни данас да разумеју ту врло важну разлику, да разликују заслуге од одговорности. Од опортунизма за време рата једино је гори опортунизам који га накнадно правда.

Најмање би се од револуционарних, пролетерских партија, могло и смело, може и сме очекивати овакво потцењивање субјективних, „унутрашњих“ чинилаца, као и сопствених револуционарних обавеза према међународном радничком покрету и према сопственом народу. С гледишта марксизма-лењинизма и интереса међународног радничког покрета у свету, и посебно у Европи, пут југословенских народа је утолико значајнији и достојнији пажње што је то први пример, у савременој Европи, извршења народне, социјалистичке револуције кроз борбу за национално ослобођење.

„Она је (теорија једновремене победе револуције у главним земљама Европе, теорија немогућности победе социјализма у једној земљи) још неприхватљивија као парол, јер не развија, већ спутава иницијативу по-

јединих земаља, које, услед извесних историских услова, добијају могућност да самостално пробију фронт капитала, јер не потстиче на активан напад на капитал са стране појединих земаља, већ на пасивно ишчекивање момента „свеопштег расплета“, јер међу пролетерима појединих земаља не гаји дух револуционарне одлучности, већ дух хамлетовских сумњи: „а шта ако нас други наједном оставе на цедилу.“¹⁾

На овом месту није реч о теорији немогућности победе социјализма у једној земљи. Али је реч о „иницијативи појединих земаља, које, услед извесних историских услова, добијају могућност да самостално пробију фронт капитала“, реч је о њиховом „активном нападу“ на капитал. Реч је о могућностима револуционарног, ослободилачког рата под оним условима који су постојали у Другом светском рату, а и о могућностима таквог рата у будућности, које се стално и неизбежно стварају у капитализму. Међу пролетерима и свим радним масама Југославије није превладао „дух хамлетовских сумњи“, него „дух револуционарне одлучности“. Наши се народи тиме поносе.

Ми смо говорили о нашим „особеностима“ не ради њих самих и нас самих, не ради голог истицања нашег „посебног“ пута.

„Бранећи посебне путеве свога развитка, ми у ствари не бранимо неку националну независност Југославије и неко право Југославије на самостални развитак, ми бранимо пролетерски, марксистичко-лењинистички интернационализам од оних који га искривљују префуткујући и лажно приказујући револуционарну борбу и радне напоре радника у другим земаљама, конкретно — у Југославији... То је суштина тога питања, а не питање неке наше „посебности“, „самосталности“, „специфичности“. Управо ту „посебност“, „самосталност“ и „специфичност“ треба посматрати и третирати само као дио цјелине, у основи као конкретно испољавање борбе међународне радничке класе против капитализма, коју фамозни „критичари“ објективно успоравају из уских националистичких побуда.“²⁾

Ми та искуства, нити само њихово стицање, не сматрамо некаквим својим монополом. Ми, на пример, знамо — иако још увек и сувише мало — о необично богатим искуствима из плодне, дугогодишње ослободилачке борбе народа Кине. Овде нећемо да говоримо о огромном, светско-историском значају Кинеске револуције и победоносног кинеског ослободилачког рата. Указујемо само на то да су та искуства од изванредног значаја за све народе који се боре против империјалистичког поробљавања, и посебно за све угњетене народе зависних земаља и колонија. По ономе што знамо о тим искуствима, она се — и поред несумњивих разлика које проистичу из знатно различитих посебних услова Кине, друштвене структуре Кине, карактера и етапа револуције, размера борбе итд., итд., — у много чему поклапају с нашим, и, заједно с нашим, у много чему се разликују од искустава ранијих ослободилачких ратова. То је, несумњиво, одраз, с једне стране, историске епохе у којој живимо, заједничких нових општих

¹⁾ Стаљин, „Октобарска револуција и тактика руских комуниста“, „Правда“ од 20 децембра 1924.

²⁾ Ђилас, реферат на Другом пленуму ЦК КПЈ, Партиска изградња, број 1, стр. 21-22.

могућности борбе угњетених народа (окупираних, зависних или колонијалних земаља); а, с друге стране, одраз постојања комунистичке партије бољшевичког типа у Кини и у Југославији.

За сумарно уочавање ових непобитних сличности, а пошто нас овде у првом реду интересују војна питања, сматрамо да ће бити од интереса изнети нека схватања Мао Це Тунга, изложена у спису „Стратегиски проблеми кинеског револуционарног рата“, објављеном на енглеском 1941 године.

Ево шта, између осталог, каже о тим проблемима Мао Це Тунг:

„Револуционарни рат — револуционарни класни рат или револуционарни национални рат, има специфичне услове и карактеристике поред оних општих услова и карактеристика које припадају рату уопште. На тај начин, за тај рат вреде специфични закони поред општих закона рата. Уколико се не схвате ти специфични услови, карактеристике и закони, није могућно водити револуционарни рат или постићи победу у таквом рату.

...Војни стручњак не очекује ратне победе изван онога што дозвољавају стварне прилике. Али се он може и мора борити да би постигао све оно што те прилике дозвољавају.

...Доказано је у прошлим револуционарним ратовима да нам је потребна не само правилна марксистичка политичка линија него и правилна марксистичка војничка линија.

...Црвена армија (Кине) израсла је из герилских одреда после пораза Прве велике револуције (од 1925—27).

...Ми смо против „партизанштине“ Црвене армије, али морамо признати њен партизански карактер. Ми смо против дуготрајних операција и против стратегије са брзим решењем, док верујемо у стратегију дуготрајног рата и у операције са брзим решењем. Ми смо против непокретних оперативних фронтова позиционог ратовања, ми верујемо у покретне оперативне фронтове и у маневарски рат... Али почев од јануара 1932 године... превладала је, за читаве три године, атмосфера „антипартизанштине“... Тек на састанку Политичког бироа Партије... у јануару 1935, та су погрешна начела проглашена неправилним, а правилност ранијих начела била је поново потврђена. Ово је постигнуто само по цену великих жртава... Они који су били против „партизанштине“ говорили су: ... „партизанштина“ се мора потпуно одбацити. Нова начела су потпуно марксистичка. Догађаји у прошлости били су резултат партизанских одреда у брди-ма где не може бити марксизма... Горња теорија је несумњиво потпуно погрешна. Она је механичка и одражава револуционарну хистерију и нестрпљивост која у повољним приликама захвата ситну буржоазију. Када прилике постану тешке она прелази од очајања у конзервативизам, а затим у „бежање“ ако се ситуација погорша.

...Наша стратегија је „један против десет“, док је наша тактика „десет против једног“ — такво јединство супротности је један од закона помоћу којих савлађујемо непријатеља... Ми наносимо пораз великом броју малим бројем — то је оно што говоримо управљачима Кине у целини. Ипак ми наносимо пораз малом броју великим бројем — то је оно што говоримо непријатељу који дејствује на бојном пољу.

...Заснивање нашег програма на оваквом схватању не значи неко опште супротстављање „партизанштини“, него поштно признавање партизанског карактера Црвене армије. Ништа неће помоћи да се стидимо ове чињенице. Напротив, партизански карактер је баш одлика Црвене армије, предност за нас и средство помоћу ког тучемо непријатеља. Ми смо спремни да се ослободимо овог својства, али то не можемо учинити сада. Ово својство постаће непожељно у будућности и мораће се одбацити, али је оно данас драгоценост и морамо се чврсто држати њега... Постоје два

вида „партизанштине“. Један је њена нерегуларност, недостатак прикупљености, јединства и дисциплине и њена једноставност, што све претставља дечија својства Црвене армије од којих су нека била потребна у своје време. Али она морају постепено и свесно да буду отстрањена у вишој фази, тако да буде веће прикупљености, јединства, дисциплине и сложености. То значи и веће регуларности. У погледу оперативног командовања, партизански елеменат, који је непотребан у вишој фази, треба такође да буде постепено и свесно смањен. Одбацити усавршавање у том погледу и тврдоглаво тежити ранијем нивоу недопустиво је и неумесно, штетно за операције широких размера“.

Тумачења нису потребна. Сличност је упадљива: и у начину прилажења војним проблемима и у начину њиховог решавања. То само потврђује да се, у погледу могућности успешне борбе, не ради о неком изузетном објективном положају Кине или Југославије, о вредности њихових искустава само за њих, зато што су код њих настала. Конкретно, нема разлога да се наша искуства не би односила на окупирану Европу. На нашем примеру радило се заиста о осталим поробљеним народима Европе, којима није пошло за руком да их сами стекну нити да се довољно послуже њима.

У наведеним цитатима пада у очи и значај који Мао Це Тунг придаје партизанском карактеру кинеске Црвене армије, а, тесно повезано са овим, и њеном начину ратовања. Реч је о партизанском карактеру регуларне Црвене армије. Ништа друго не значи ни „комбиновање партизанског ратовања са фронталним борбама“ наше регуларне, Народноослободилачке војске.

„Стварањем народне војске створени су предуслови за операције већег стила, за још снажније ударце против окупатора и његових уставских и четничких слугу, али, у исто вријеме, руковођење постаје све сложеније и захтијева много више спремности и ратне вјештине команданата, који су израсли у процесу досадашње борбе, када се примјењивала скоро искључиво партизанска тактика ратовања. Тактика ратовања наше народне војске апсолутно мора бити комбинирана са нашом досадашњом партизанском тактиком.“¹⁾

„Потребно је изучавати теорију ратне вјештине, вјештине модерног ратовања. Наша НОВ све је већа и то нам намеће дужност да се спремимо за веће и компликованије операције офанзивног карактера.“²⁾

Шта видимо из ових речи друга Тита, изречених још 1942 и 1943 године? Да је, најпре, друг Тито упозоравао да формирање регуларних јединица не треба да изазове, наметне самим тим регуларним јединицама, односно војсци, одустајање од партизанске тактике. Средином 1943 друг Тито већ поставља тежиште на вештину модерног ратовања, али и тада комбинованог са тактиком партизанског ратовања. Је ли такво мишљење и упозорење било правилно? Јесте, већ и због тога што се, раније у историји, дешавало да су партизански покрети пропадали онда када

¹⁾ Тито, „Стварање Народноослободилачке војске Југославије“, „Билтен“ број 20—22 и „Борба“ број 31 за 20 децембар 1942, „Борба за ослобођење Југославије“, стр. 112.

²⁾ Тито, „Народни официри и подофицири“, „Билтен“ број 28, за август 1943, „Борба за ослобођење Југославије“, стр. 154.

су, бројчано ојачавши, прерано одустали од партизанске тактике. Видели смо шта о томе каже Маркс поводом шпанског рата 1808 и следећих година.

Можда се у писму ЦК СКП(б), када се говори о „комбиновању акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“, мисли на комбиновање партизанског ратовања са фронталним борбама. Међутим, комбиновање акција је у тесној зависности баш од карактера саме регуларне војске настале у рату. Ради се наиме о комбиновању акција партизанских одреда и новостворене регуларне армије (створене из самих партизанских одреда, у току рата). „Метод акција“ се, дакле, не може разумети ни објаснити без разумевања постанка, карактера и начина дејства саме регуларне армије.

Сада можемо приступити питању значаја нашег ратног искуства, као саставног дела борбе поробљених народа у одређеним условима, тј. питању његовог места у марксистичкој науци о рату.

Ратовање наше Народноослободилачке војске није било регуларно, у обичном смислу те речи. А ипак је, у датим условима, било савремено (сразмерно савремености и револуције, јер се ни за извођење револуције није претпостављала нужност готове, савремене, регуларне револуционарне армије). Разумљиво је зашто наше руководство, да би отпочело оружани устанак, није чекало да се испуне сви нормални услови за прави, „регуларни“ рат.

На основу нашег искуства, као и у току његовог стицања, створила су се посебна тактичка, оперативна, па и стратемиска начела садржана у ономе што смо назвали основним особеностима наше борбе. Та начела претстављају општу тековину марксистичке науке о рату. Нема разлога да би војна наука обухватила и изучавала само оне форме борбе које су везане за употребу најсавршеније технике и одговарајућу организацију армије; него је природно да она укључује и оне форме борбе где нема тих елемената (бар код једне ратујуће стране). Колику ће оно важност имати у војној науци зависи од значаја и улоге партизанског рата у савременим условима. У том погледу, тешко је говорити о опадању значаја партизанског рата, него може бити само — обрнуто. То нам најбоље показује борба коју данас воде против империјалиста колонијални и полуколонијални народи.

Карактеристично је и то да су Немци велику пажњу посвећивали изучавању партизанских покрета и партизанске тактике. И не само Немци. И на западу су написане читаће књиге о тако званом „малом рату“, очевидно зато што су западне империјалистичке државе заинтересоване да га познају, као угњетачи народа које подјармљују. Али су исто толико заинтересовани и они на другој страни — угњетени. Војнички резултати наше борбе, и не само наше, јасно показују колики је значај имала партизанска борба и у прошлом рату, на помоћним фронтима Европе. То је заслуживало да буде доказано на делу. Значи да је партизански рат саставни део војне науке, а савремене форме партизанског рата претстављају њено богаћење, за одређене, могуће и вероватне, услове.

Истом овом питању може се прићи и с друге стране. Совјетска војна наука је саставни део марксизма-лењинизма, и једино је она до краја на-

учна, за разлику од војних теорија капиталистичких држава — немачке, американске, енглеске итд. То вреди и за партизански рат. Није случајно, него историска нужност, да су теорију „проширеног“ партизанског рата у савременој епоси могле створити и разрадити само зреле револуционарне партије, односно да су партизански рат могли водити на савремени начин — само покрети на чијем се челу налазио пролетаријат. То је директна последица све већег срастања националног и колонијалног питања са питањем победе револуције. Ни с те стране није случајно да је герилски рат имао сасвим различите форме у оним земљама Европе где радничка класа није имала руководећу улогу, него је ту улогу делила с другим класама. То је, најзад, тесно повезано и с политичком линијом оног дела буржоазије који се није повезао са окупатором (тачније речено: који је имао могућности да се не повеже), односно са страхом привременог савезника од тога да народ узме оружје, да постане самосталан, активан политички фактор. Ту се у ствари радило о свесном онемогућењу партизанског рата, из класних, контрареволуционарних побуда. Сличан је, уосталом, био и раније у историји однос владајућих кругова према партизанском покрету (Александар I, Фридрих Вилхелм III, Карл Алберт у Италији 1848 итд.). И то је разумљиво. Ако је партизански рат природна форма народног устанка и отпора надмоћном непријатељу, његов развој и успех морају бити и природна последица постојања и зрелости чврстог, политички свесног руководства, које данас не може бити у другим рукама него у комунистичким.

Није овде реч о апологији партизанског рата за све прилике и услове, али је погрешно када поједини другови и међу нама сматрају да ће „подићи углед“ наше Народноослободилачке војске ако негирају њен партизански карактер и партизански карактер њеног ратовања, и то на тај начин што ће изневерити истину, што ће нашој војсци накнадно калемити својства једне потпуно изграђене, редовне регуларне армије — својства која она није имала; или што ће, под видом борбе против „партизанштинне“ (која не претставља баш никакав акутан проблем у нашој Армији), накнадно уносити у опис операција и борби наше Народноослободилачке војске радње које су својствене потпуно изграђеној, редовној регуларној армији — које наша војска није употребљавала. (Притом се укида тако важна одлика нашег старешинског ратног кадра као што су били: снага жење и умешно руковођење у току „динамике боја“.) То што је наша војска била таква и што је тако дејствовала, није претстављало, у датој ситуацији, њену слабост, него њену снагу. У тим условима, са оним могућностима, насилно створена редовна регуларна војска пала би тамо где је Народноослободилачка војска победила. То није сметало нашој војсци да решава и такве ситуације и задатке за које се дотада претпостављало да их може решити само „права“, редовна регуларна војска.

Наши војни стручњаци нису, дакле, сувише наглашавали револуционарни значај нашег ратног искуства и његов значај за војну науку, него, обрнуто, сувише мало. Прилазили су том питању често стидљиво и сувише опрезно. А, право да кажемо, имали су и разлога за снeбивање: кажеш сасвим обичну ствар, која спада у азбуку марксизма-лењинизма, као на пример, „не треба шаблонски преносити искуства Совјетске армије“ — а протумачи се, пренесе и закључи: „Југословени тврде да су совјетска

правила шаблон“, „да Југословенској армији није потребно да усвоји искуства Совјетске армије!“

Па и што се тиче саме наше Армије. Она није више иста као што је била у току рата, па ни на крају рата. Али би било погрешно мислити да је разбијен сваки континуитет између прошле, ратне армије и данашње (то и не треба да буде); и да су сва наша ратна искуства изгубила своју вредност.

„Учити је тешко, али примена наученог је још тежа. Војним знањима у учионици или из књиге могу многи да овладају, али у стварној борби једни губе док други добијају битке, како је то доказала војна историја и наш сопствени живот... Сви основни закони и теорије рата су уопштавања прошлих ратова од стране прошлих или савремених научника. Једна је ствар рећи да треба пажљиво проучавати крвава искуства из прошлих ратова. Али је друга ствар посматрати та уопштавања на темељу сопственог искуства и усвојити оно што је корисно из прошлости, одбацити оно што је некорисно, и додати староме оно што је специфично своје лично. Ово последње је најважније. Без тога нећемо бити у стању да водимо рат.“¹⁾

Најзад, други народи били су, а вероватно ће се поново наћи, у сличном положају као што смо били ми. У извесном смислу наћи ће се у том положају и пре избијања рата, за време мирнодопске окупације. Зато такође наша искуства нису ни несавремена ни застарела. Она ће бити још примењена, разуме се у измењеном облику, у другим размерама и на вишем степену. Зато и не треба да остану само наша. Тако не мисле и не раде они који нас нападају и клеветају, ужаснути што смо се усудили да помислимо да је наша четворогодишња ратна пракса нешто допринела војној науци и у нечему је допунила. Такав став ограђивања од поука стечених у борби и проверених на делу, њиховог негирања, претставља грубо искривљавање марксизма-лењинизма, а у интересу позиција које никакве везе немају ни са интересима међународног револуционарног покрета, ни са интернационализмом, ни са марксизмом, него су им директно супротни.

Шта каже Лењин?

„Прво, марксизам се разликује од свих примитивних облика социјализма тиме што он не везује покрет ни за један одређени облик борбе... Као безуслован непријатељ свих апстрактних формула, свих доктринарских рецепата, марксизам захтева пажљив однос према масовној борби која је у току, која, с развитком покрета, с порастом свесности маса, са заоштравањем економских и политичких криза, рађа све нове и све разноликије начине одбране и напада... Марксизам се ни у ком случају не ограничава на оне облике борбе који су могући и који постоје само у даном моменту, он признаје не избежност нових, револуционарима даног периода непознатих облика борбе кад се промени постојећа социјална конјунктура. Марксизам се у том погледу учи, као се тако може рећи, из праксе маса, немајући никаквих претензија да учи масе облицима борбе које измишљају кабинетски „систематичари“...

...Друго, марксизам безусловно захтева да се питање облика борбе посматра историски. Постављати то питање ван историски конкретне ситуације значи не разумевати азбуку дијалектичког материјализма. У различитим моментима економске еволуције, у зависности од

¹⁾ Мао Це Тунг, исто.

различитих политичких, национално-културних, животних итд. услова, различити облици борбе искрсавају на први план, постају главни облици борбе, а у вези с тим, са своје стране, мењају се и споредни, узредни облици борбе. Покушати одговорити на питање о одређеном средству борбе са да или не, не посматрајући подробно конкретне прилике дотичног покрета на одређеном степену његовог развитка — значи потпуно напустити тло марксизма.

...Национално угњетавање или антагонизам ништа не објашњавају, јер је њих увек било на западној периферији, а партизанску борбу родно је тек овај историски период.

...Покрет не дезорганизују партизанске акције него слабост партије, која не уме да узме у своје руке те акције.

...Ја разумем да се ми, услед слабости и неприпремљености наше организације, на одређеном месту и у даном моменту, можемо одрећи руковођења то м спонтаном борбом... Али кад код теоретичара или публициста не видим осећање туге због те неприпремљености, него охоло самозадовољство и нарцисовски одушевљено понављање фраза о анархизму, бланкизму и тероризму, које су напамет научили у раној младости, онда ме врећа понижавање најреволуционарније доктрине на свету.

...Никада партија пролетаријата не може да сматра партизански рат за једино или чак за главно средство борбе... То средство мора бити подређено другим, мора бити усклађено са главним средствима борбе, оплемењено просвећујућим и организујућим утицајем социјализма.

...Али ми видимо свој задатак у томе да сразмерно својим снагама допринесемо правилној теоретској оцени нових облика борбе које доноси живот, у томе да се немилосрдно боримо против шаблона и предрасуда, који сметају радницима да правилно поставе ново и тешко питање, да правилно приступе његовом решавању.⁽¹⁾

Шта доказују ове мисли и упутства Лењина? Партизански рат који Лењин брани од филистара друкчији је од нашег, у другим приликама. Он ту значи оружану борбу појединих лица и мањих група људи у Првој руској револуцији. Суштина није у томе, него како Лењин прилази овом питању. Он „партизански рат“ сматра новим оружјем, средством у борби пролетаријата, иако је било толико оружаних борби у ранијој историји. У ком смислу овакав „партизански рат“ мора одговарати главним средствима борбе? У том смислу да мора бити оплемењен просветним и организирајућим утицајем социјализма. Ради се, дакле, о револуционарној политичкој садржини, о револуционарном руководству. То утолико више вреди уколико масовност устанка, снага покрета и зрелост руководства, као и остале прилике, дозвољавају „партизанском рату“ да постане заиста рат, општенародни и главна форма борбе.

...„Ми не говоримо о неопходној потреби да се преображаји практично остваре чак и на малој, рецимо од царизма освојеној територији; практично остварење је хиљаду пута важније од свих манифеста и, наравно, исто тако хиљаду пута теже...“⁽²⁾

¹⁾ Лењин, „Партизански рат“, чланак објављен у „Пролетеру“, 13 октобра 1906, том XI, стр. 186—196, IV издање.

²⁾ Лењин, „Револуционарна војска и револуционарна влада“, објављено у „Пролетеру“ од 10 јуна 1905.

... „Али обавезно је да се одмах почне учити у пракси: не бојте се тих пробних напада. Они се, наравно, могу изродити у крајност, али то је зло сутрашњице, а данас је зло наша инертност, наше доктринарство, учена непокретност, старачки страх од иницијативе...“¹⁾

... „Революционарна армија — то је такође врло велика реч. Њено стварање је тежак, сложен и дуг процес. Али кад видимо да је он већ почео и да фрагментарно, у одломцима, напредује свуда, — кад знамо да без такве армије стварна победа револуције није могућа, — морамо истаћи одлучну и отворену паролу, пропагирати је, чинити је пробним каменом актуелних политичких задатака. Било би погрешно мислити да револуционарне класе увек имају довољно снаге за извршење револуције, кад је та револуција, услед услова друштвено-економског развојка, потпуно сазрела. Не, људско друштво није уређено тако разумно и тако „згодно“ за напредне елементе.“²⁾

Ето шта каже и истиче Лењин, а не: „исто је било и пре 140 година!“ Сетимо се значаја који су и Маркс и Лењин давали искуствима Париске комуне!

Ове мисли Лењинове нису нимало застареле, нити губе од своје вредности зато што се односе на посебну, конкретну ситуацију, на Револуцију 1905. Суштина њиховог значаја састоји се у томе што оне показују како је Лењин прилазио питању оружаног устанка. Тако му је прилазила, по Лењину, и наша Партија, и пре рата и практично за време рата.

Ево шта је писао Стаљин 1927 године:

„Без обзира на идејно уздизање наше Партије, код нас у Партији још увек постоји, на жалост, извесна врста „руководилаца“ који искрено верују да се може руководити револуцијом у Кини, тако рећи по телеграфу, на основу познатих, од свих признатих општих ставова Коминтерне, не водећи рачуна о националним особеностима кинеске економике, кинеског политичког уређења, кинеске културе, кинеских обичаја, традиција. Ти се „руководиоци“ тиме, управо, и разликују од правих руководилаца, што они увек имају у целу две-три готове формуле, „прикладне“ за све земље и „обавезне“ за све услове.

...Отуда вечни сукоб између формула и револуционарних покрета у појединим земљама, као основни резултат руковођења тих називи руководилаца.

...Несклад између формула и стварности — то је судбина називи руководилаца из опозиције.

А тај несклад јесте непосредни резултат раскида опозиције с познатим тактичким принципом лењинизма о обавезном вођењу рачуна о национално-особеном и национално-специфичном у револуционарном покрету сваке поједине земље.“³⁾

Скоро годину дана после чудовишне кампање Информбироа, дошли смо догле да морамо бранити право на примењивање марксизма-лењинизма. Колика је бесмислица туђи стварност — цитатима! Чак не чињенице из стварности, него произвољне закључке из ње. Оцена „ста-

¹⁾ Лењин, „Борбеном комитету при Петроградском комитету“, 16 октобра 1905, том IX, стр. 317, IV издање.

²⁾ Лењин, „Последња реч „искровске“ тактике“, објављено у „Пролетеру“ од 17 октобра 1905, том IX, стр. 338, IV издање.

³⁾ Стаљин, „Белешке о савременим темама“, „Правда“ од 28 јула 1927, Дела, том IX, стр. 332, 333, 337.

ња у југословенској партији“, у том смислу, није уопште питање теорије, признавања теорије, него питање баш примене теорије. А „критичари“ баш о томе неће да говоре, баш то прескачу и негирају; у ствари зато што су против примене теорије коју тобож бране. Чим се постави, наиме, питање примене теорије, одмах се поставља и питање: у каквим условима? онда, тј. пошто се ради о пракси, сами цитати нису више довољни. Може бити по среди и погрешна примена теорије садржане у цитатима, али се и то може просудити, не поређењем праксе са цитатима, него испитивањем услова који такву примену оправдавају или не оправдавају. Само се помоћу ових услова може доказати погрешна примена. Јер шта би друго и могло значити „примена“, него — стваралачка примена, тј. на одређене услове, у одређеној ситуацији.

Пре скоро годину дана тврдили смо да се услови и особености наше борбе никако не могу свести на формулу „комбиновање акција регуларне војске, партизанских одреда и народних устанака“.

Постављали смо следећа питања и давали следеће одговоре:

Претстављају ли ти услови, у својој историски повезаној целини, нешто ново у односу на раније услове под којима су се стварали и развијали ослободилачки покрети у историји? Без сваке сумње претстављају.

Претставља ли само решење посебне, конкретне ситуације, створене збиром датих, историски нових услова, — нешто ново и значајно у историји револуционарних покрета? Без сваке сумње — претставља.

Може ли се, онда, наш „партизански рат“, са свим својим особеностима, изједначити с борбом партизанских одреда у Русији 1812, или у Шпанији пре 140 година? Очеvidно не може.

Заслужује ли, онда, то ново и значајно, које су донели наша Народна револуција и Народноослободилачки рат, да буде усвојено као заједничка тековина борбе народа за своју слободу и независност? Без сумње, заслужује.

Да ли је, најзад, с гледишта интереса револуционарног покрета, у садашњој и будућој борби поробљених класа и народа, правилно и корисно порицати истину о несумњивом значају нашег ратног, политичког и војног, искуства! Очеvidно није.

Тада смо закључили да негирати одлучујућу улогу коју је наша Партија имала у руковођењу устанком и ратом, и коју данас има у социјалистичкој изградњи наше земље, значи одрећи се правилне и праведне оцене наше борбе, значи, у крајњој линији, на питању Југославије, које не може остати само питање Југославије, хтети ослепити и завести међународни раднички покрет.

У међувремену од годину дана информбироовска кампања је изгубила и последњи признак неке објективности, принципијелности, поштења и добронамерности. Шовинизам неких руководилаца комунистичких партија, притајен за време рата иза капитуланства, узео је пуног маха. Лаж и клеветање постали су нормална, једина доказна средства којима се служе руководиоци ових комунистичких партија. Велике мисли Маркса,

Енгелса, Лењина и Стаљина, они лишавају њиховог живог, дубоко људског и револуционарног смисла и бестидно их злоупотребљавају, стављајући их у службу оваквих средстава доказивања.

Питање Југославије заиста није остало питање само Југославије. Ослабљен је фронт напредних снага у свету, уведени су и практично озакончени штетни, неправилни, некомунистички односи међу социјалистичким земљама, озбиљно је пољуљан углед СССР-а. Објективно је отворено широко поље дејства империјалистичким смутљивцима и ратним хушкачима, као и њиховим агентима у редовима радничке класе. Проповеда се и спроводи као највиша револуционарна врлина каријеристичко пузалаштво и неверовање у снаге и револуционарну способност сопственог радног народа. У току је, једном речи, чудовишан подухват унакажења основа марксизма-лењинизма, уништења његове душе и његове животне снаге.

На нашу Партију пао је часни револуционарни задатак да, доследна свом активном интернационалистичком ставу, упркос свим тешкоћама, непоколебљиво истраје у својој праведној борби за одбрану животних интереса међународног радничког покрета.
